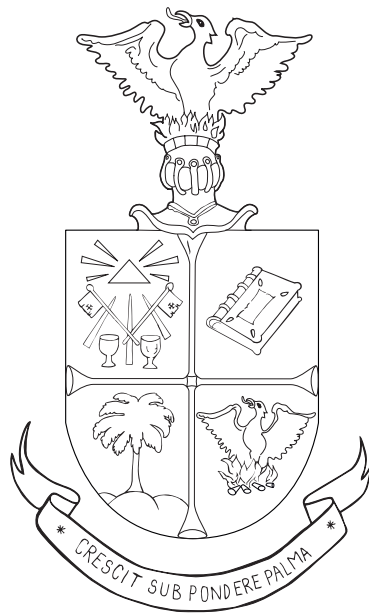

Glossa Iuridica

XII. évfolyam, 1-2. szám

Budapest, 2025

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Böcskei Elvira, Bruhács János,
Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia,
Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia,
Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Miskolczi Bodnár Péter,
Móré Sándor, Osztovits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien,
Stipta István, Szabó Imre, Szalma József, Szuchy Róbert, Tamás András,
Tóth András, Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila, Trócsányi László,
Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Köbel Szilvia, Nagy Péter, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Arató Balázs, Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

ISSN 2064-6887

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

PÁRTFOGÓ FELÜGYELŐI VÉLEMÉNY A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI BÍRÓI ELJÁRÁSBAN

HATLACZKI-KÁLMÁN ANDREA
doktoranda (KRE ÁJK DI)

Absztrakt

A büntetés-végrehajtási bírói eljárásokban beszerzett pártfogó felügyelői vélemények és környezettanulmányok kapcsán egyre gyakrabban merül fel az a pártfogó felügyelői igény, hogy ezen dokumentumokat csupán rendelkezésre állásukra történő utalással vegye számba, ismertesse, értékelje az eljáró bíró, és csupán ilyen formán utaljon ezen iratokra végzésének szóbeli és írásbeli indokolása során is. Ezen igény indoka a pártfogó felügyelőket napjainkban a környezettanulmányokban foglalt megállapításaik miatt mind gyakrabban érő atrocitások előfordulása. Ez a kérés alkotmányossági, alapjogi, eljárásjogi aggályokat vet fel, melyek azonban összefoglaló áttekintésre mindezidáig nem kerültek.

Kulcsszavak: pártfogó felügyelői vélemény, környezettanulmány, tisztességes eljáráshoz való jog, alkotmányossági aggály

CONFIDENTIAL SUPERVISORY OPINION IN THE CRIMINAL
EXECUTION JUDICIAL PROCEEDINGS

Abstract

In connection with the probation officer's opinions and environmental studies obtained in prison court proceedings, the probation officer's request is increasingly frequent that the judge acting as probation officer should take note of, present and evaluate these documents only by referring to their availability and refer to them only in this form in the oral and written reasons for his order. The justification for this requirement is the increasing incidence of atrocities against probation officers in the light of the findings in their reports. This claim, however, raises constitutional, fundamental legal and procedural concerns, which have not yet been summarised in writing.

Keywords: probation officer's opinion, environmental study, right to a fair trial, constitutionality concern

1. Bevezető gondolatok

A pártfogó felügyelet jogintézményét sokan olyan jogintézménynek gondolhatják, mely a mai modern kor „szülötte”, azonban ez téves vélekedés. A patronázs fogalma régebbi, mint azt gondolnánk, Finkey Ferenc: *Patronázs-munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága* című művében már 1943-ban foglalkozott a jogintézménnyel, munkájának legelején rögzítve, hogy nem kíván fogalommeghatározást adni, a jogintézményt gyakorlati oldalról kívánja megközelíteni. Annak lényegét az alábbiakban ragadja meg: *„A patronázs szó nézetem szerint általában, illetőleg tágabb értelemben jelenti a bajbajutott, akár ön hibájukból, akár önhibájukon kívül álló okokból szerencsétlen sorsú embertársaink felebaráti támogatását és segítségét; a patronázs munka pedig az erre irányuló állami, társadalmi és egyéni tevékenységet. Ez a patronázsnak általános, illetve tágabb körű fogalma, melyet nevezhetünk szociális vagy belügyi gondozó feladatnak, illetve tevékenységnek is, mert megoldása, teljesítése a belügyi kormányzat feladata.”*¹ Finkey írásából pedig azt is láthatjuk, hogy a történelemben még régebbre tekintve a niceai zsinat 325-ben „szegények gondozója” néven (*procuratores pauperum*) létesített gondozó hivatalt, mely a pártfogás eszméjének kezdetleges megvalósulása volt². A pártfogás napjainkban nemzetközileg ismert fogalom, európai, ázsiai és afrikai országokban is ismerik.

Írásomban a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő által készített pártfogó felügyelői vélemény és környezettanulmány büntetés-végrehajtási bírói eljárásban történő felhasználhatóságát, a büntetés-végrehajtási bírói határozat indokolásában történő értékelését szeretném górcső alá venni, vizsgálódásomat a feltételes szabadságra bocsátással és a reintegrációs őrizettel kapcsolatos eljárásokra korlátozva³. A címválasztás is

1 FINKEY Ferenc: *Patronázs-munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága*. Budapest, Attila-Nyomda Részvénytársaság, 1943, 4.

2 Uo. 7.

3 A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet (a továbbiakban: KIM rendelet) 2. § (1) és (3) bekezdései határozzák meg, meglehetősen széles körben, hogy milyen esetekben fordulhat a nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság, vagy büntetés-végrehajtási bíró e Szolgálathoz pártfogó felügyelői vélemény, összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény vagy környezettanulmány beszerzése ér-

erre utal, nevezetesen, hogy a büntetés-végrehajtási bíró által e jelzett ügycsoportokban hozott végzések indokolásában szükséges-e, s ha igen, milyen részletességig szükséges kitérni ezen bizonyítékokra, a pártfogó felügyelői véleményben és környezettanulmányban tett megállapítások milyen részletességig kerülhetnek a végzésekben rögzítésre és milyen mélységig képezhetik mérlegelési tevékenység alapját, erről a mérlegelési tevékenységről pedig előfordulhat-e, hogy nem kell számot adnia a végzésnek; e mérlegelési tevékenység alkotmányossági szempontokat is figyelembe véve korlátozható-e. Elfogadható oka lehet-e az e körben hozott bírósági döntések nem minden rendelkezésre álló bizonyítékot számbavevő indokolásának akár egy jogszabályhely helyes, vagy helytelen értelmezése, vagy a pártfogó felügyelőket ért atrocitásokra történő hivatkozás? Vizsgálni szeretném azt a gyakorlatban többször előforduló esetet, melyben a döntésnek a legrelevánsabb, vagy akár egyedüli oka a pártfogó felügyelői véleményben, környezettanulmányban szereplő megállapítás, adat, körülmény. A joggyakorlat során ugyanis napjainkban mind gyakrabban felmerül olyan hivatalos álláspont, hogy e pártfogó felügyelői véleményeket, környezettanulmányokat a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban csupán rendelkezésre állásuk megemlítésével szükséges az iratok között ismertetni, a döntés szóbeli és írásbeli indokolásában sem lehet tartalmukat részletezni. Ezen álláspont indokai a pártfogó felügyelőket a véleményükben, a környezettanulmányban kifejtett álláspontjuk okán az elítéltek, vagy hozzátartozóik részéről ért atrocitások mellett a Bv. tv.⁴ 26. § (4) bekezdésében foglalt iratmegismerési jogra vonatkozó korlátozások.

A 2014. évben a büntetés-végrehajtási törvény hatálybalépéséhez kapcsolódóan bekövetkezett büntetés-végrehajtási szervezeti átalakítások során a pártfogó felügyelői feladatok azon szegmense, mely a jogerős szabadságvesztés büntetést töltő elítéltekhez kapcsolódik, a megyei, fővárosi kormányhivataloktól a büntetés-végrehajtási szervezethez került, ezen folyamat során született meg a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő jogintézménye.

dekében. Írásom terjedelmi korlátai miatt azonban kutatásomat szűkítenem kellett a számos eljárási alkalmazhatóság között.

4 A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény.

2. Jogszabályi környezet

2.1. Az együttműködési kötelezettség alapja és az alapvető jogok

A Bv. tv. 5. § (2) bekezdése képezi alapját annak az együttműködési kötelezettségnek, mely egyebek mellett a büntetések és intézkedések végrehajtása során folytatandó hatósági eljárásokban terheli az egyes szerveket. Azonban a büntetés-végrehajtási eljárásokban is megilletik az elítéleteket azon alapvető jogok, melyeket jogszabály, vagy bírósági határozat korlátozással nem érint, ezen jogok gyakorlását pedig a büntetés-végrehajtási intézet elősegíteni köteles⁵.

A Bv. tv. az elítélti jogok kapcsán taxatív felsorolását adja az elítélt szabadságvesztés végrehajtása alatt törvényi korlátozásokkal gyakorolható⁶ és szünetelő⁷ jogainak, melyek között nyilvánvalóan sem a hatékony védelemhez való jog, sem az iratmegismerési jog nem szerepel.

Azon kereteket, melyek egy büntetőeljárás tisztességes voltaához szükségesek, az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében szabályozza; az ezen kereteket kitöltő részjogosítványokat pedig a Be.⁸, a Bv. tv. rendelkezéseiből és az Alkotmánybírósági határozatokból ismerhetjük meg⁹. A tisztességes eljáráshoz való jog Czine Ágnes *A tisztességes bírósági eljárás* című¹⁰ értekezésében megfogalmazottak szerint olyan abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye. Az Alkotmánybíróság 8/2015. (IV. 17.) AB határozat indokolásának [63] bekezdése az alábbiakat rögzíti:

„A büntető igazságszolgáltatás alkotmányos garanciarendszerét az Alaptörvény XXVIII. cikke rögzíti. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésének értelmezésével nevesíthetők a tisztességes eljáráshoz való jog tartalmát kitöltő ún. részjogosítványok. Ezek különösen: a bírósághoz fordulás joga, a tárgyalás tisztességessége, a tárgyalás nyilvánosságának

5 Bv. tv. 118. § (2)-(3) bekezdései alapján.

6 Bv. tv. 119. §.

7 Bv. tv. 121. §.

8 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény.

9 A 7/2013. (III. 1.) AB határozatban és a 13/2013. (VI. 7.) AB határozatban állapította meg az Alkotmánybíróság, hogy az Alaptörvény hatálybalépése előtt a tárgyban az egyes döntésekben kifejtett indokolások az Alaptörvény hatályba lépése után is alkalmazhatóak.

10 CZINE Ágnes: *A tisztességes bírósági eljárás. Audiatur et altera pars*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020, 158.

és a bírói döntés nyilvános ki hirdetésének a követelménye, törvény által létrehozott bíróság, a bírói függetlenség és pártatlanság kívánalma, továbbá az ésszerű időn belüli elbírálás. A szabály de facto nem rögzíti, de az Alkotmánybíróság értelmezése szerint része a tisztességes eljárásnak az is, hogy az eljárásban biztosítva legyen a fegyverek egyenlősége.”

A fegyveregyenlőség, azaz, hogy a vád és a védelem, illetve az elítélt, ha nem is ugyanazzal, de alappal összevethető jogosítványokkal, lehetőségekkel bírjanak egy eljárás során, abban az esetben valósulhat meg, ha a büntetés-végrehajtási bíró által az eljárás során rendelkezésre álló és döntése alapját képező okirati bizonyítékokat nem csaupán e bizonyítékok létének megemlítésével, hanem azok tartalmának ismertetésével is értékeli a bíró eljárása és döntésének indokolása során.

Tehát a pártfogó felügyelői vélemény és környezettanulmány adott ügyben történő ismertetése, amennyiben arra, vagy arra is épül a bíróság döntése, úgy, mint okirati bizonyítékok számbavétele és értékelése a döntés szóbeli és írásbeli indokolása során a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog szerves részét képezi. Más megfogalmazásban: amennyiben pártfogó felügyelői vélemény, vagy környezettanulmány a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban az iratok között elfekszik, azok meghallgatás, avagy tárgyalás során történő ismertetésének elmulasztása, ha pedig a döntés ezen okirati bizonyítékokra, vagy ezekre is épül, az indokolás során értékelésük mellőzése fogalmilag kizárja, hogy az eljárás tisztességes bírósági eljárásnak lenne tekinthető.¹¹

A feltételes szabadságra bocsátásra irányuló eljárásban a Bv. tv. egyebek mellett 57. § (2), (3), (6), (8) bekezdéseiben, az 58. § (2a) bekezdésében pártfogó felügyelői véleményről ír, a reintegrációs őrizet szabályozása kapcsán pedig többek között a 187/B. § (1), (3), (4), (6) bekezdéseiben környezettanulmány szükségességét említi.

A Bv. tv. a feltételes szabadság kapcsán az 57. § (2) bekezdésben akként rendelkezik, hogy a büntetés-végrehajtási bíró, amennyiben megfelelő idő áll rendelkezésre, a határozat meghozatala előtt pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendelheti el. A reintegrációs őrizet tárgyú eljárásokra a Bv. tv. 187/B. § (1) bekezdése vonatkozik, e szerint a „bv. intézet az előterjesztés vagy a kérelem véleményezésének megalapozása érdekében megkeresi a reintegrációs őrizet végrehajtására az elítélt által megjelölt lakás elhelyezkedése szerint illetékes büntetés-végrehajtási

11 A védelemhez és az iratmegismeréshez való jogot a Bv. tv. 11. § (2) bekezdése és 12. § (4) bekezdés b), d) pontjai is rögzítik.

pártfogó felügyelőt az elektronikus távfelügyeleti eszköznek a lakásban való alkalmazhatóságának a felmérése, és annak alkalmazhatósága esetén környezettanulmány elkészítése céljából”.

2.2. A Be. mint háttérjogszabály

A Bv. tv. 50. § (6) bekezdése a büntetés-végrehajtási eljárásokra háttérjogszabályként rendeli alkalmazni a Be. rendelkezéseit, ebből következően a büntetés-végrehajtási bíró előtti eljárás során is joga van a terheltnek a hatékony védelemhez,¹² és megilletik a Be. 39. § (1) bekezdésben rögzített jogok, írásom szempontjából releváns módon az i) pont szerinti jogorvoslati jog és a j) pont alapján az eljárás ügyiratainak megismerési joga.

Figyelemmel arra, hogy a Be. a büntetés-végrehajtási bíró előtt folyó eljárásoknak is háttérjogszabálya, a feltételes szabadságra bocsátással és reintegrációs őrizettel kapcsolatos – és minden más büntetés-végrehajtási bírói eljárásban is – bizonyítási eszköz egyebek mellett a pártfogó felügyelői vélemény¹³, mely törvényesen beszerzett bizonyítási eszköz felhasználására, értékelésére is vonatkoznak az eljárásjogi szabályok. A büntetés-végrehajtási bíró tehát az előtte folyamatban lévő eljárásban szabadon értékeli a rendelkezésére álló bizonyítékokat¹⁴, határozatának indokolásában pedig számot ad a megállapított, döntése alapjául szolgáló jelentős tényekről, körülményekről¹⁵.

A pártfogó felügyelő eljárási tevékenységére a Be. 202. § (5) bekezdése alapján – az e bekezdésben taxált kivételektől eltekintve – a szakértőre vonatkozó rendelkezések az irányadók, e kivételek között pedig a szakértői vélemény előterjesztésének módját szabályozó 196. § és 197. § (1) bekezdés nem szerepel, mint ilyen tehát a pártfogó felügyelő véleménye esetén is megfelelően alkalmazandó. Álláspontom szerint ebből számos következtetés adódik. Egyrészt, hogy ha több pártfogó felügyelő működik közre egy pártfogó felügyelői vélemény, vagy környezettanulmány elkészítésében, úgy az elkészített iratban fel kell tüntetniük, hogy melyik pártfogó felügyelő milyen vizsgálatot, tevékenységet végzett, másrészt a pártfogó felügyelő szóbeli meghallgatása esetén figyelmeztetni kell a hamis véleményadás következményeire, harmadrészt pedig a pártfogó felügyelői

12 A Be. 3. § (1) bekezdése alapján.

13 A Be. 165. § d) pontja és a 202. – 203. § alapján.

14 A Be. 167. § (4) bekezdése alapján.

15 A Be. 451. § (5) bekezdése alapján.

vélemény, avagy környezettanulmány szóbeli előterjesztése után a pártfogó felügyelőhöz kérdések intézhetőek. Végül, ha a pártfogó felügyelői vélemény, vagy környezettanulmány aggálytalanul nem fogadható el, tehát az eljáró büntetés-végrehajtási bíró vagy ügyész, avagy a védő, vagy az elítélt részéről a pártfogó felügyelői vélemény Be. 203. §-ban meghatározott tartalma kapcsán valamifajta aggály, ellentmondás, kérdés merül fel, úgy a pártfogó felügyelőt felvilágosítás adási kötelezettség is terheli¹⁶.

Abból, hogy a büntetés-végrehajtási bírói eljárás háttérjogszabálya a Be., az is következik, hogy e jogszabálynak a bizonyítás általános szabályai körében rögzített elvei is alkalmazandóak. A Be. 163. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárási jogszabályok alkalmazásában jelentősek, e normahely (4) bekezdése pedig meghatározza azon tények körét, melyeket nem kell bizonyítani. Következésképpen, ha egy büntetés-végrehajtási bírói eljárásban hozott döntés indokolása során olyan tényre kíván az eljáró bíró hivatkozni, mely nem köztudomású, melyről a büntetés-végrehajtási eljárásban eljáró hatóságoknak nincs hivatalos tudomása, vagy amelyek valóságát az eljárás szereplői együttesen el nem fogadják – akár azért, mert e tények, körülmények a rendelkezésre álló adatokból önmaguktól fel sem merülnének –, akkor e tény külön bizonyítást igényel. A Be. 167. § (1) bekezdése pedig alapelvei éllel rögzíti, hogy a büntetőeljárásban – ekként a büntetés-végrehajtási bíró előtti eljárásban is – szabadon felhasználható a törvényben meghatározott minden bizonyítási eszköz, tehát a Be. 165. § e) pont szerinti okirati bizonyíték is.

A Bv. tv. 50. § (1) bekezdés b) pontja ugyan rögzíti, hogy a büntetés-végrehajtási bíró bizonyítás felvétele esetén tart tárgyalást, egyéb esetben – ha nem iratok alapján dönt – meghallgatást tart, azonban azt is meghatározza, hogy az okirati bizonyíték, vagy irat beszerzése, becsatolása és ismertetése nem minősül bizonyítás felvételének, ilyen módon a dolgozatomban a pártfogó felügyelői vélemény és a környezettanulmány kapcsán kifejtettek nem csak a büntetés-végrehajtási bírói tárgyalásra, de a meghallgatásra is vonatkoznak.

Mivel a büntetés-végrehajtási bírónak a feltételes szabadságra bocsátás és a reintegrációs őrizet kapcsán hozott döntése a Bv. tv. 50. § (1) bekezdés f) pont alapján ügydöntő végzés, annak indokolása ki kell, hogy térjen az elítélt személyi körülményeire vonatkozóan megállapított tényekre, ha ez

¹⁶ A Be. 197. § (1) bekezdése alapján.

bírt relevanciával a döntés meghozatala során, az elítélt korábbi büntetéseire vonatkozó adatok közül azokat, amelyek a határozat meghozatalakor jelentőséggel bírtak, valamint azoknak a bizonyítékoknak a megjelölésére, amelyekre a bíróság a döntését alapozta, valamint annak rövid indokolására, hogy a bíróság milyen bizonyítékokat, és miért vagy miért nem fogadott el¹⁷. Ki kell, hogy térjen az indokolás tehát a döntés alapjául szolgáló pártfogó felügyelői vélemény, mint bizonyíték megjelölésén túl arra is, hogy ezt a bizonyítékot, az ebben szereplő adatokat, megállapításokat, véleményeket miért, vagy miért nem fogadta el¹⁸. A bíróságot büntetés-végrehajtási ügycsoportban is terheli az a kötelezettség, miszerint a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon kell értékelni, a bizonyítás eredményét pedig az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg¹⁹. E bizonyítékértékelő tevékenység a pártfogó felügyelői vélemény, vagy környezettanulmány esetében különösen felértékelődik, hiszen a gyakorlatban ezen büntetés-végrehajtási eljárásokban²⁰ gyakran más érdemi okirati bizonyíték nem áll rendelkezésre. A bíróság a rendelkezésre álló bizonyítékok, így a pártfogó felügyelői vélemény, vagy környezettanulmány pusztá felsorolásával, megemlítésével nem teljesíti ezen bizonyíték értékelési kötelezettségét.

2.3. Az iratmegismerési jog korlátozása

A Bv. tv. 26. §-a rendelkezik a végrehajtás során keletkezett irat megismerésének jogáról, e szakasz (6) bekezdése pedig e jog korlátozhatóságának eljárásjogi szabályait rögzíti. E normahely álláspontom szerint a *fair* eljárás követelményének megvalósulása érdekében köti alakszerű büntetés-végrehajtási határozat meghozatalához az iratmegismerési jog korlátozását, mely bv. intézeti határozattal szemben bírósági felülvizsgálati kérelem benyújtásának van helye, még úgy is, hogy e szakasz (4) bekezdése taxatív felsorolását adja azon irattípusok körének, melyekre a megismerés joga nem terjed ki. Az alakszerű határozat meghozatalának kötelezettsége és e határozat ellen a bírósági felülvizsgálati jog biztosítása nyilvánvalóan nem a döntés összetettsége okán került szabályozásra, hanem pontosan a döntés tárgyának alapjogi érintettsége miatt.

17 Be. 561. § (3) bekezdése.

18 Be. 561. § (3) bekezdés d) pontja alapján.

19 Be. 167. § (4) bekezdése.

20 Tehát a bevezetőben említett módon az írásom tárgyává tett feltételes szabadságra bocsátás és reintegrációs őrizet iránti eljárások.

Mint a bevezetőben is említettem, a pártfogó felügyelői vélemény és környezettanulmány tartalmának büntetés-végrehajtási bírói eljárásban történő korlátozott megismerését támogató álláspont alapját a hivatkozások szerint feltehetően a Bv. tv. 26. § (4) bekezdés f) pontja képezi. E bekezdés nyolc konkrét irattípus esetén ad lehetőséget az iratmegismerési jog terhelti korlátozására, melyek közös sajátossága, hogy mind az elítélt tisztességes eljáráshoz és hatékony védekezéshez való jogának korlátozását jelentik, a szükségesség-arányossági alapjogkorlátozási teszt alapján igazolható érdek, a büntetés-végrehajtás foganatosításának, vagy más személy jogának védelme érdekében.

Az alapjogi korlátozások büntetés-végrehajtási tárgyú szabályozása kapcsán megemlítendő a 11/1992. (III. 5.) AB határozat. Az Alkotmánybíróság ugyanis határozataiban következetesen és egyértelműen meghatározta azt a követelményrendszert, mely keretét képezi az alkotmányosnak jellemezhető büntetőjogi szabályoknak, értve ezalatt az anyagi- és eljárásjogi szabályokon kívül a büntetés-végrehajtás szabályrendszerét is, e korai döntés felhívásának oka pedig éppen annak alátámasztása, hogy a büntetés-végrehajtás során is korlátozható alapjogok szigorú, a már említett szükségesség-arányossági tesztnek kell, hogy megfeleljenek.

E döntés indokolásában elvi éllel rögzíti, hogy „az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint alapjog és szabadság tartalma törvénnyel csak más alapjog, vagy alkotmányos érték védelme érdekében elkerülhetetlen esetben, a szükséges mértékben és arányos módon korlátozható. A büntetőjog tilalmai és előírásai, különösen pedig a büntetések mind alapjogot vagy alkotmányosan védett jogot és értéket érintenek. A törvénnyel történő elkerülhetetlen, szükséges és arányos korlátozás az alapja és alkotmányos értelme a büntetőjogi büntetés (a büntetőjogi beavatkozás) olyan magyarázatának, hogy az végső eszköz a jogkövetkezmények között.”

A 23/2014. (VII. 15.) AB határozat indokolásának [57] bekezdése pedig akként fogalmaz, hogy *„a jogállamiságból, valamint az alapvető jogok lényeges tartalmának korlátozására vonatkozó alkotmányos tilalomból vezethető le, hogy a büntetések és az intézkedések alkalmazásával az állam milyen mértékben avatkozhat be az egyén életébe, korlátozhatja az alapvető jogait és szabadságát.”*

A Bv. tv. 26. § (4) bekezdés f) pontja azonban nem korlátozza sem a pártfogó felügyelői vélemény, sem a környezettanulmány büntetés-végrehajtási bírói eljárásban történő értékelését, ismertetését és a döntés szóbeli, illetve írásba foglalt módon történő indokolásban történő részlete-

zését sem. E normahely rendelkezése szerint „nem terjed ki a megismerés joga a pártfogó felügyelő vagy a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő feljegyzésére és az egyéni pártfogó felügyelői tervnek a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okokra, a bűnismétlés vonatkozásában fennálló, a pártfogoltat veszélyeztető körülmények kockázatelemzésére vagy kockázatértékelésére vonatkozó részére”. Tehát e korlátozás csupán a pártfogó felügyelő feljegyzésére és az egyéni pártfogó felügyelői tervnek meghatározott részeire terjed ki, a pártfogó felügyelői vélemény és a környezettanulmány sem a feljegyzéssel, sem a pártfogó felügyelői tervvel nem azonos.

2.4. A pártfogó felügyelői vélemény és a környezettanulmány

A KIM rendelet 7-10. §-ai szabályozzák általánosságban a pártfogó felügyelői vélemény, a 13-16/B. §-ai pedig a környezettanulmány tartalmi elemeit, a két fogalom közti különbségek körében megállapítható, hogy míg a pártfogó felügyelői vélemény csupán terheltek kapcsán értelmezhető, addig környezettanulmány egyéb személyek, egyebek mellett gyermekkorúak, terhelt, eljárás alá vont fiataikorú, illetve fizetésre kötelezett kapcsán is születhet²¹. Differencia még, hogy a pártfogó felügyelői vélemény pontosan az érintetti kör miatt szélesebb körben tartalmaz személyes adatokat és körülményeket mint a környezettanulmány, a pártfogó felügyelői véleménynek az elkészítése módszerét is tartalmaznia kell, míg ilyen elvárást a norma a környezettanulmány kapcsán nem támaszt. A pártfogó felügyelői vélemény a 9. § (3) bekezdése szerint a szakmai ténymegállapítások körében a terhelt személyére és viselkedésére, életviszonyaira és életvitelére vonatkozó tényezők alapján feltárja a bűnismétlési kockázatokat, valamint a terhelt szükségleteit, ezzel szemben a környezettanulmány a 16/B. § (1) bekezdése értelmében a feltárt adatokon és következtetéseken alapuló, a gyermekkorú, a terhelt, illetve a fiataikorú bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettségének a KIM rendelet 59. § (2) bekezdése szerinti háromfokú skála alapján történő megjelölését, illetve a kockázati besorolás indokolását rögzíti.

A KIM rendelet VII/A. fejezete részletezi a büntetés-végrehajtással összefüggő pártfogó felügyelői tevékenység szabályait, a 62/A. § a feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatos eljárásban, a 62/C. § (3) bekezdése a reintegrációs őrizet elrendelésére vonatkozó előterjesztés, illetve az

²¹ KIM rendelet 13. § (1) bekezdése.

e tárgyban előterjesztett kérelem véleményezésének a megalapozása érdekében kért – hangsúlyozottan – környezettanulmányt szabályozza, e környezettanulmányok elkészítésének részletes szabályait adva.

A pártfogó felügyelői vélemény és a környezettanulmány láthatóan tehát hasonló tartalmú, de mégsem ugyanazt az okiratot jelentő fogalom, más-más eljárásokban keletkező irat.

A pártfogó felügyelői vélemény és környezettanulmány tartalmának, megállapításainak részletes büntetés-végrehajtási bírói eljárásban történő ismertetését és indokolás során történő számbavételét ellenző nézőpontnak a pártfogó felügyelők személyét ért negatív megnyilvánulásokon kívüli másik érve a Bv. tv. 26. § (4) bekezdés f) pontja, mely normahely azonban a pártfogó felügyelő feljegyzésére és az egyéni pártfogó felügyelői terv meghatározott részeire vonatkozik.

A pártfogó felügyelet végrehajtásának általános szabályai között határozza meg a KIM rendelet, hogy a pártfogó felügyelet végrehajtása során a pártfogó felügyelő a pártfogolt figyelemmel kísérését elsősorban személyes kapcsolattartás keretében végzi, és ennek megfelelően határozza meg – az egyéni pártfogó felügyelői terv megvalósulása és a pártfogolt személyi körülményei, illetve szükségletei alapján – a pártfogolt személyes jelentkezési kötelezettségének gyakoriságát²². Látható tehát, hogy a pártfogó felügyelői terv egy, a pártfogó felügyelő eljárása folyamán keletkezett adminisztratív jellegű dokumentum és semmiképpen nem a pártfogó felügyelő tevékenységének céljaként definiált dokumentum, melyet a büntetés-végrehajtási bírónak eljárása során be kell szereznie és értékelnie kell, ezt a tényt pedig összevetve a Bv. tv. 26. § (4) bekezdésében foglalt iratmegismerési jog korlátozások általános sajátosságaival, álláspontom szerint az a következtetés adódik, hogy az iratmegismerési jog korlátozásának lehetősége a pártfogó felügyelői véleményre és a környezettanulmányra e jogszabályhely alapján sem terjed ki.

2.5. A pártfogó felügyelettel kapcsolatos eljárás

A feltételes szabadságra bocsátás iránti eljárásban folytatott pártfogó felügyelettel kapcsolatos eljárás kapcsán rögzíti egyebek mellett a Bv. tv., hogy a büntetés-végrehajtási bíró pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendelheti el külön magatartási szabály előírása érdekében, ha erre meg-

22 KIM rendelet 40/A. § (1) bekezdése.

felelő határidő áll rendelkezésre.²³ Bár a jogszabály *expressis verbis* nem rögzíti, de a pártfogó felügyelői vélemény rendszertanilag szakvélemény jellegéből következik, hogy ennek elrendelése is alakszerű végzés útján célszerű, hogy történjen, melyben a büntetés-végrehajtási bíró a pártfogó felügyelői vélemény beszerzésének elrendelése tényének megállapításán túl megfogalmazhatja azon esetleges kérdéseit is, melyek a magatartási szabály alkalmazásának szükségessége, a konkrét magatartási szabály alkalmazásának eldöntése körében hozott döntését segítheti.

Az a megállapításom, miszerint a pártfogó felügyelői vélemény és a környezettanulmány a szakvéleménnyel eshet eljárásjogilag egy tekintet alá, egyebek mellett a Be. 202. § (5) bekezdésének rendelkezésén alapul, mely normahely külön megjelölve a kivételeket képező rendelkezéseket, rögzíti, hogy a szakértőkre vonatkozó rendelkezéseket a pártfogó felügyelői véleményt készítő pártfogó felügyelőkre is alkalmazni kell. Ezen álláspontom alapja másrészt az a tény, hogy a pártfogó felügyelő véleménye és a környezettanulmány elkészítésekor is olyan adatokat, tényeket tár fel a bíróság számára, melyek egy büntetőeljárás, vagy büntetés-végrehajtási bírói eljárás során eszközölt bizonyítási eljárás során nem, vagy csak részben válhatnak ismertté azért, mert az eljáró bíró, büntetés-végrehajtási bíró – ezesetben ugyan nem szakértelem híján van, hanem – eljárásjogi helyzete folytán nincs abban a helyzetben, hogy ilyen tényeket felderítsen. A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő rendelkezik továbbá olyan társadalmi kapcsolatokkal is, melyek révén a büntetés-végrehajtási bíró természetesen nem bír, ezen kapcsolatok által pedig módjában áll az elítélttel, a feltételes szabadságra bocsátás, avagy reintegrációs őrizet esetleges alkalmazása során e kedvezmények alatt az elítéltek által használt ingatlannal, annak lakókörnyezetével, az elítélt esetleges leendő munkahelyével, esetleg lakótársaival, munkatársaival, avagy adott esetben korábbi büntőitársaival kapcsolatos, a kedvezmény elbírálása szempontjából releváns megállapítások tétele, következtetések levonása. Ezen megállapítások pedig kiemelkedő jelentőséggel bírhatnak mind a kedvezmény, tehát a feltételes szabadság vagy a reintegrációs őrizet eredményes eltelte prognosztizálása kapcsán, mind pedig az esetleges bűnisméltás elkerülésével összefüggésben.

Álláspontom szerint a külön magatartási szabály elrendelése érdekében beszerzendő pártfogó felügyelői vélemény elkészítését elrendelő alakszerű végzésre a Be. 189. § (1) bekezdésének rendelkezéseit értelemszerűen

23 Bv. tv. 68. § (1) bekezdése.

alkalmazni kell. A magatartási szabályok szükségessége kapcsán bár a büntetés-végrehajtási bíró legkézzelfoghatóbb és legaktuálisabb mankója természetesen a pártfogó felügyelői vélemény, azonban nyilvánvaló kiindulási pont a töltött büntetést kiszabó ítélet terhelt kapcsán megállapított személyi körülményeket rögzítő, történeti tényállási és büntetéskiszabási szempontokat taglaló része is, ahogyan véleményem szerint elkerülhetetlen e körben az elítélt bűnügyi nyilvántartási és büntetés-végrehajtás során vezetett nyilvántartási adatainak elemzése is, természetesen a terhelt személyes meghallgatásán előadott körülmények és a büntetés-végrehajtási intézet előterjesztésében szereplő adatok értékelésével párhuzamosan.

E magatartási szabályok megállapításának és pontos megfogalmazásának relevanciáját egyrészt a Bv. tv. 61. § (1) bekezdés adja, hiszen e magatartási szabályok súlyos megszegése miatt a feltételes szabadság megszüntetésének is helye lehet, annak megállapításához azonban, hogy a meghatározott magatartási szabály megszegése súlyos-e, magának a magatartási szabálynak a pontos meghatározása nélkülözhetetlen. A magatartási szabályok pontos meghatározásának jelentőségét másrészt az a körülmény adja, hogy ezen magatartási szabályok szükség esetén megváltoztathatóak, e büntetés-végrehajtási bírói döntés pedig akár iratok alapján, azaz az elítélt meghallgatása nélkül is meghozható, mely iratok alapján történő döntéshez a magatartási szabályok egzaktsága szükséges.²⁴

A reintegrációs őrizet elrendelése iránt folytatott büntetés-végrehajtási bírói eljárásban a környezettanulmány elkészítésének és mint okirati bizonyítéknak az eljárás során legalábbis ismertetése, a döntés szóbeli és írásbeli indokolása során pedig számbavétele és értékelése nem csupán abból a szempontból kiemelt, hogy a jogintézmény alkalmazhatóságának egyik alapvető eleme a kijelölni kért lakás és ahhoz tartozó bekerített hely elektronikai szempontú alkalmassága. A környezettanulmány megállapításaira a büntetés-végrehajtási bíró a jogintézmény célravezethetőségén túl a kijelölt lakás és ahhoz tartozó bekerített hely elhagyásának szabályozása Bv. tv. 187/A. § (4) bekezdésében adott exemplifikáló szempontjai alkalmazása során hozott döntés kapcsán is támaszkodhat. Rámutathat például egy alapos környezettanulmány olyan szempontokra is, melyek ugyan a büntetéskiszabást megelőző büntetőeljárás során napvilágra kerültek, azonban a büntetés-végrehajtási bíró előtt abból az okból ismeretlenek, mert ezen ügyszakban a jogerős ítélet meghozatalához vezető eljárás iratai

24 Bv. tv. 68. § (9) bekezdése.

nem képezik – és nem is képezhetik – az iratok részét. E tekintetben gyakorlati példa lehet, ha az elítélt olyan ingatlant kér a reintegrációs őrizet alkalmazása esetén kijelölni, mely annak a személynek a tulajdonában van, akinek tulajdonában a bűncselekmény elkövetésének helye szerinti (a reintegrációs őrizet során kijelölni kérthez képest másik) ingatlan is volt és amely ingatlantulajdonos személyben az egyébként nagy tárgyi súlyú, társadalomra kiemelten veszélyes bűncselekmény annyira nem váltott ki rosszaságot, hogy az elítéltet a büntetés-végrehajtása alatt anyagilag is és kapcsolattartási szempontból is éveken át támogatta anélkül, hogy közöttük akár rokoni, érzelmi, akár az elítélt saját bevallása szerint is baráti kapcsolat lett volna. E példa szerinti esetben ezen ingatlantulajdonos személytől származott az a munkáltatói szándéknyilatkozat is, ami szerint az elítélt reintegrációs őrzete alatt az ő vállalkozásában dolgozott volna ugyanúgy, ahogyan a bűncselekmény elkövetésének idején is. Az elítélt és ezen ingatlan tulajdonos személy közötti kapcsolat sem az ítélet(ek)ből, sem a büntetés-végrehajtási intézet előterjesztéséből, sem a büntetés-végrehajtási nyilvántartási, sem pedig a bűnügyi nyilvántartási elítélti adatokból nem lett volna felismerhető az eljáró büntetés-végrehajtási bíró számára, mivel azonban egy alapos környezettanulmány készült az eljárás során, az egyébként minden egyéb jogszabályi feltételnek megfelelő elítéltre kedvezőtlen – másodfokú bíróság általi helybenhagyás folytán jogerős – döntés született a reintegrációs őrizet alkalmazása során folytatott eljárásban. Hiszen nyilvánvalóan nem várható a reintegrációs őrizet eredményes alkalmazása, ha az elítélt ugyanannak a személynek a tulajdonában álló ingatlanban élne – és alkalmazásában dolgozna – a reintegrációs őrizet során, aki a fent ismertetetteken kívül a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban egyébként szokatlan módon az elítélt, mint munkavállaló megbízhatóságát, erkölcsi értékeit, kizárólag pozitív emberi tulajdonságait hosszan taglaló beadványt is előterjesztett a munkáltatói szándéknyilatkozaton kívül.

Nem nélkülözhető tehát a reintegrációs őrizet iránti eljárások során sem a környezettanulmány ismertetése és okirati bizonyítékként történő értékelése.

A Bv. tv. 314. §-a a magatartási szabályok megszegésének következményeit és az ebben az eljárásban alkalmazandó eljárásrendet is részletesen szabályozza. Amennyiben az elítélt szabályszegése nem minősül súlyos szabályszegésnek, azaz kisebb súlyú kihágásról van szó, a büntetés-végrehajtási ügyész a külön magatartási szabályok megváltoztatását is indít-

ványozhatja²⁵, biztosítva ezzel a feltételes szabadság, vagy reintegrációs őrizet eredményes töltésével párhuzamosan azt is, hogy e jogintézmények betöltsék törvényi funkciójukat is.

3. Záró gondolatok

A pártfogó felügyelői vélemény és környezettanulmány büntetés-végrehajtási bírói eljárásban történő, az irat tartalmára is kiterjedő értékelése nélkül az eljárás nem lehet tisztességes. A tisztességes eljáráshoz való jog számos részjogosítványa sérülne ebben az esetben egyetlen cél, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőket ért atrocitások elkerülése érdekében²⁶. Ez az alapjogi jogkorlátozások kapcsán már említett szükségesség-arányosság szempontjából és a Be. 2. § (3) bekezdésének szempontjából sem lehet elfogadható szempont.

Sérülne az eljárások során alapvető fontosságú fegyverek egyenlőségének elve²⁷ és az indokolt bírói döntéshez való jog elve²⁸, mely részjogosítványok olyan abszolút jellegűek, melyekkel szemben, ahogy már az Alkotmánybíróság döntése kapcsán utaltam rá, nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye, ilyenként pedig nem korlátozható; sérülne továbbá a hatékony védelemhez való jog²⁹, a jogorvoslathoz való jog elve³⁰ – hiszen nyilvánvalóan fellebbezés esetén érdemi felülbírálatra alkalmatlan lenne az az első bírói döntés, mely a feltételes szabadságra bocsátás, vagy reintegrációs őrizet kapcsán születik, azonban annak indokolásából a döntést megalapozó valódi érv nem, vagy nem teljes egészében lenne kiolvasható –, mely utóbbiak kapcsán a szükségesség-arányosság általános szabálya csorbulna.

A 6/1998. (III. 11.) AB határozat elvi jelentőségű a tisztességes eljáráshoz való jog megítélése kapcsán: „*A kimunkált alkotmányos mérce értelmében a tisztességes eljárás (fair trial) követelménye az eljárásjogi garanciák érvényesülését foglalja egybe, és olyan minőséget jelent, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csupán*

25 Bv. tv. 314. § (3) bekezdése.

26 A Bv. tv. 26. § (4) bekezdés f) pontjára való hivatkozást az írásom 2.3. pontjában cáfoltam.

27 8/2015. (IV. 17.) AB határozat indokolásának [63] bekezdése.

28 7/2013. (III. 1.) AB határozat indokolásának [34] bekezdése.

29 Be. 3. § (1) bekezdése, Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdése.

30 Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdése.

*megítélni. Ebből következően egyes részletszabályok hiánya miatt éppúgy, mint valamennyi részletszabály megtartásának dacára lehet egy eljárás méltánytalan, igazságtalan, vagy nem tisztességes.”*³¹

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő tehát – összefoglalva – olyan bűnmegelőzési szakember, aki jogállását tekintve hivatalos személy³², feladata teljesítésével végrehajtja a törvény alapján ellátandó vagy hatósági döntéssel elrendelt pártfogó felügyeletet, jogszabályban meghatározott szervektől érkező megkeresésre környezettanulmányt vagy pártfogó felügyelői véleményt készít, illetve részt vesz az elítéltek szabadulásra történő felkészítésében, segítséget nyújt a szabadult elítélteknek a reintegráció kapcsán. Ilyen minőségében pedig a Btk. 310. §-a szerint hivatalos személy elleni erőszak bűntettének – vagy vétségének – védelme „hatálya alatt áll”. A pártfogó felügyelői véleményben, illetve környezettanulmányban kifejtett álláspontjaik miatti esetleges támadásokkal kapcsolatos érvelés – a publikációban eddig kifejtetteken túl – már csak ezen okból sem fogadható el.

A nemzetközi jogi dokumentumok a magyar szabályozáshoz hasonlóan, pontosabban fordítva, a magyar jogszabályok a nemzetközi dokumentumoknak megfelelően szabályoznak. Az 1950. november 4. napján kelt és hazánk által az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett *Emberi Jogok Európai Egyezménye* 6. cikkében találjuk a tisztességes tárgyaláshoz való joggal kapcsolatos rendelkezéseket, mely szól egyebek mellett a bírósági eljárások nyilvánosságáról, tisztességességéről, a hatékony védelemhez és védekezéshez való jogról.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának, melyet 1966-ban fogadtak el és 1976-ban lépett hatályba, 14.-15. cikke szól a büntető tárgyú eljárásokról, e cikke rendelkeznek egyebek mellett a nyilvános és igazságos tárgyalásról, a bírósági döntések nyilvános kihirdetéséről, a hatékony védekezéshez és védelemhez való jogról.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 10. cikke a méltányos és nyilvános bírósági tárgyaláshoz való jogról szól.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája VI. címe szentelődött az igazságszolgáltatás szabályozási körének. Tartalmaz rendelkezést egyebek mellett a hatékony jogorvoslatról, a tisztességes eljáráshoz való jogról, a védelemhez való jogról.

31 CZINE i. m. 159-160.

32 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 459. § (1) bekezdés 11. pont k) pont alapján.

Látható tehát, hogy a tisztességes eljáráshoz, különösen a tisztességes bírósági eljáráshoz való joggal, mint elvvel és ennek részjogosítványaival is foglalkoznak nemzetközi jogi dokumentumok, hiszen a jogalkalmazó szervek garanciális elvek szerinti működése a jogállamiság fogalmának szerves részét képezi. A tisztességes eljáráshoz való jog és annak részjogosítványai megsértésével az Emberi Jogok Európai Bírósága³³ is évtizedek óta foglalkozik, számos döntésben kimunkálva azon szempontokat, alapelveket, melyek irányadónak tekintendők a jogértelmezés során és amely döntések a jogalkotást is befolyásolták. Az utóbbi évek talán legnagyobb volumenű, de mindenképpen a bíróságokon legnagyobb ügyszámot produkáló példája ennek a Varga és társai kontra Magyarország (14097/12.) ítélet. E döntésben marasztalta el Magyarországot az EJEB az elítéltek fogvatartási körülményei, az ún. börtönsúfoltság és az ezzel kapcsolatban előterjeszthető jogorvoslati jog hiánya kapcsán. Ezen, 2015. március 10-ei EJEB döntés meghozatalát követően építette be a magyar jogalkotó a Bv. tv.-be a III/A. Fejezetet az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárásról.

33 EJEB.